

MUISTUTUS
31.8.2022

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes)
PL 66, 00521 Helsinki
kaivosasiat@tukes.fi

Asia Kuulutus/ KaivNro K20221 Lupatunnus KL2022:0001 TUKES
4481/10.03.00/2022¹

Muistutuksen antaja Finnish Lapland Tourist Board ry

Prosessiosoite:
Nina Forsell
+358 40 1262 996
nina.forsell@lme.fi

LAPIN MATKAILUELINKEINON LIITON MUISTUTUS KAIVOSLUPAHEKEMUKSEEN

1. ASIANVALTAISUUDESTA

Finnish Lapland Tourist Board ry (Lapin Matkailuelinkeinon liitto) on Lapin matkailuyrittäjien yhdistys, jonka tavoitteena on valvoa matkailualalla toimivien yrittäjien yleisiä ja yhteisiä etuja, edistää jäsentensä välistä yhteistoimintaa, parantaa alan yleisiä toimintaedellytyksiä ja nostaa matkailualan arvostusta. Matkailuala työllistää Lapissa n. 8000-10000 htv ja vuotuinen suora liikevaihto on 1,1 mrd. euroa.

Aloitamme muistutuksemme vetoamalla Suomen Perustuslakiin. Ote Perustuslakivaliokunnan lausunnosta:

”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan kaikille. Säännöksessä tarkoitettu vastuu kohdistuu sekä julkiseen valtaan, että yksityisiin luonnollisiin henkilöihin ja oikeushenkilöihin. Säättämällä vastuun kuulumisesta kaikille on haluttu korostaa sitä, että ympäristönsuojelu edellyttää laaja-alaista yhteistyötä eri tahojen kesken. Säännöksen tarkoittaman vastuun piiriin lukeutuvat muun muassa aktiiviset luonnolle suotuisat toimet. Ympäristöperusoikeutta koskeva säännös ilmaisee vastuun sellaisesta taloudellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan kokonaislinjasta, joka turvaa elollisen ja elottoman luonnon monimuotoisuuden säilymisen (ks. HE 309/1993 vp, s. 66 ja PeVL 45/2016 vp, s. 2).”²

¹ <https://tukes.fi/paatokset-ja-kuulutukset/kaivospiirit-ja-kaivosluvat>

² Valiokunnan lausunto PeVL 5/2017 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Documents/PeVL_5+2017.pdf

Itse varsinainen perustuslain kirjaus määrää jokaiselle perusoikeudellisen vastuun monimuotoisesta ympäristöstä ja oikeudesta osallistua siihen liittyvään päätöksentekoon:

”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.

Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.”³

Lapin Matkailuelinkeinon liitto on asianosainen kyseisessä kaivoslupa-asiassa. Esitämme tälle perusteeksi Suomen perustuslain⁴ ja Århusin sopimuksen⁵ lisäksi Komission tiedonannon kirjauksen:

”Kansallisten tuomioistuinten on tarvittaessa syrjäytettävä sellaiset säännökset, jotka ovat yhteen sopimattomia EU:n lainsäädännön kanssa, vaikka ne olisivat osa säädöstä tai määräystä. Tämän olisi koskettava muun muassa asiavaltuuden aiheetonta rajoittamista, jotta varmistetaan EU:n sääntöjen täysi tehokkuus.”⁶

Viittaamme Burgenland - ennakkotapaukseen⁷:

”Kansallisten tuomioistuinten on tarvittaessa syrjäytettävä sellaiset säännökset, jotka ovat yhteensopimattomia EU:n lainsäädännön kanssa, vaikka ne olisivat osa säädöstä tai määräystä. Tämän olisi koskettava muun muassa asiavaltuuden aiheetonta rajoittamista, jotta varmistetaan EU:n sääntöjen täysi tehokkuus.”

³ Suomen perustuslaki 731/1999. 20§. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P20>

⁴ Suomen perustuslaki 731/1999.

⁵ Tasavallan presidentin asetus tiedon saannista, yleisön osallistumisoikeudesta päätöksentekoon sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 122/2004. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2004/20040122>

⁶ Komission tiedonanto 14.10.2020. COM (2020) 643 final. S. 9-10. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0643:FIN:FI:PDF>

⁷ Unionin tuomioistuimen tuomio Burgenland, C–197/18, 3.10.2019, kohta 70.

2. MUISTUTUS TIIVISTETYSTI

Lapin matkailuelinkeinon liitto pitää Hannukaisen kaivoshanketta merkittävänä uhkana maamme parhaalle ja ainutlaatuisimmalle vientituotteelle, puhtaalle arktiselle luonnon monimuotoisuudelle. Lapin matkailuelinkeino tukeutuu nyt ja näkemyksemme mukaan tulevaisuudessa entistä merkittävimmin luontoarvojen vetovoimalle.

Matkailu on Lapissa ja Kolarissa vahva elinkeino, jolla on pitkä historia. Hannukaisen kaivosalue toteutuessaan vaarantaa sekä Ylläksen alueen puhtaan luonnon, että heikentää mielikuvaa Lapista vastuullisena luontomatkailukohteena. Imagon tärveltyminen ei edellytä häiriöitä kaivoksen teollisissa prosesseissa, jo pelkkä normaali kaivostoiminta haittaa mielikuvaa Ylläksestä ja Lapista kansainvälisenä luontomatkailukohteena.

Suomen kaivolakia uudistetaan parhaillaan. Niiltä osin kuin kansallinen lainsäädäntömme on ristiriidassa EU:n lainsäädännön kanssa, on toteutettava EU:n lainsäädäntöä. Tämä koskee erityisesti pohjavesiä, vesiekosysteemejä ja kaivosjätteitä. Tässä yhteydessä viittaamme EU:n tuomioistuimen ennakkopäätökseen:

“Kansallisten tuomioistuinten on tarvittaessa syrjäytettävä sellaiset säännökset, jotka ovat yhteen sopimattomia EU:n lainsäädännön kanssa, vaikka ne olisivat osa säädöstä tai määräystä.”⁸

Lapin Matkailuelinkeinon liitto haluaa kiinnittää viranomaisen huomion siihen, että yhteiskunta laajassa muodossa antaa vahvan ohjauksen ympäristöperusoikeuden vahvistamiseksi kaikessa päätöksenteossa. Osana vastuullisen imagon vaalimista vaarantuneen, uhanalaisen ja erittäin uhanalaisen ja äärimmäisen uhanalaisen elämän vaalimista on toteutettava erityisellä huolella. Lajikato on pysäytettävä ja luonnon monimuotoisuutta on vahvistettava. Tähän velvoittaa itse luonto ja sen biodiversiteetti, mutta myös Suomea ja päätöksentekoa sitovat ja ohjaavat YK:n biodiversiteettisopimus, EU:n yhteisen biodiversiteettistrategian 2030:n kirjaukset, Komission tiedonanto⁹, Suomen kansallinen Suomen biodiversiteettipolitiikka¹⁰ ja monet vastuullisuutta vaativat suositukset. Viimeisimpänä huomioonotettavana on Suomen luontopaneelin mietintö¹¹ luonnon monimuotoisuuden puolesta ja luontokatoa vastaan sekä EU:n komission 22.6.2022 hyväksymä vihreän kehityksen ohjelma eli urauurtavat ehdotukset vahingoittuneiden ekosysteemien ennallistamiseksi ja luonnon palauttamiseksi kaikkialla Euroopassa aina maatalousmaasta ja meristä metsiin ja kaupunkiympäristöihin.¹²

⁸Komission tiedonanto 14.10.2020. COM (2020) 643 final. S. 9-10.

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0643:FIN:FI:PDF>

⁹ KOMISSIION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE. Bryssel 20.5.2020

COM(2020) 380 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fin/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0380&from=EN>

¹⁰ Suomen biodiversiteettipolitiikka. <https://ym.fi/suomen-biodiversiteettipolitiikka>

¹¹ Ketola, Tarmo et al. KOHTI LUONTOVIISASTA SUOMEA: KEINOJA LUONTOPOSITIIVISUUDEN SAAVUTTAMISEKSI. MIETINTÖ. SUOMEN LUONTOPANEELIN JULKAISUJA 2/2022. <https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2022/06/luontopaneelin-julkaisu-2-2022-kohti-luontoviisasta-suomea.pdf>

¹² https://finland.representation.ec.europa.eu/uutiset/vihrean-kehityksen-ohjelma-urauurtavat-ehdotukset-euroopan-luonnon-ennallistamiseksi-vuoteen-2050-2022-06-22_fi#modal

Lapin Matkailuelinkeinon liitto esittää muistutuksessaan vaatimuksen, että kyseinen kaivoslupahakemus on lainvastaisena, virheellisenä ja puutteellisenä hylättävä.

3. PERUSTELUT

3.1. Suunniteltu kaivos heikentää merkittävästi matkailuelinkeino-oloja

Voimassa olevan kaivoslain ensimmäinen pykälä¹³ samoin kuin Hallituksen esitys kyseisessä laissa määrittelevät miten kaivostoimintaa on toteutettava, jos sitä ylipäänsä toteutetaan – sallitulta kaivostoiminnalta edellytetään yhteiskunnallista, taloudellisesta ja ekologista kestävyttä.¹⁴ Lainsäätäjä on tarkoittanut, että tämän vastainen kaivostoiminta ei ole mahdollista.

Lainsäätäjä on asettanut tarkkoja kriteereitä, milloin lupaa kaivokselle ei voi myöntää. Kaivoslain 48§:n mukaan lupaa ei saa myöntää, jos kaivostoiminta aiheuttaa vaaraa yleiselle turvallisuudelle, aiheuttaa huomattavia vahingollisia ympäristövaikutuksia tai heikentää merkittävästi paikkakunnan asutus- ja elinkeino-oloja eikä mainittua vaaraa tai vaikutuksia voida lupamääräyksiin poistaa.

Lapin Matkailuelinkeinon liitto toteaa muistutuksessaan, että suunniteltu kaivos ei täytä yhteiskunnallisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden vaatimuksia.

Lapin Matkailuelinkeinon liiton näkemyksen mukaan suunniteltu kaivos heikentää paikkakunnan ja koko vaikutusalueensa asutus-, loma-asutus- ja matkailuelinkeino-oloja merkittävästi heikentäen jo tehtyjen investointien arvoa ja hävittäen tulevaisuuden matkailupotentiaalia.

Lapin Matkailuelinkeinon liitto haluaa tuoda esille, että kaivoksen vaikutusalue on merkittävästi kaivosaluetta laajempi. Vesistöissä vaikutukset ulottuvat vähintään kaikkiin alapuolisiin Muonion- ja Tornionjoen vesistön osiin. Pohjavesissä vaikutukset ovat arvaamattoman laajat johtuen maaperän puutteellisesta tuntemisesta. Asiantuntijalausannon mukaan:

*"Hankkeen vaikutus Äkäsjoen ja Kuerjoen virtaamiin on selvitetty liian puutteellisesti. Arvio perustuu maaperän keskimääräisiin vedenläpäisyarvoihin. Kairaustoiminta ja maaperätutkimukset ovat keskittyneet selvittämään ensisijaisesti teollisen toiminnan tarpeita, kun ympäristön kannalta keskeisen tärkeitä asioita on jätetty tutkimatta. Yksi tällainen kohde on avolouhosten ja jokien väliset kannasalueet. Riskinä on, että huomattavasti suurempi määrä jokivettä voi valahtaa avolouhoksiin. Äärimmillään Äkäsjoen ja Kuerjoen virtaama voi jopa kokonaan valahtaa avolouhokseen."*¹⁵

¹³ KAIVOSLAKI 621/2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110621>

¹⁴ KAIVOSLAKI 621/2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110621>

¹⁵ Ramm-Schmidt Consulting Ltd Oy. 2022. Asiantuntijalausunto.

Myrkyllisen kaivospölyn tiedetään leviävän laajalle alueelle, jopa 70 km päähän kaivosalueesta¹⁶. Kansalaisjärjestöjen ottamat maastonäytteet raportoivat korkeista pitoisuuksista pölyn laskeuma-alueella.¹⁷ Kaivoksen luontoa ja siten matkailua häiritsevä vaikutuspiiri kaivospölyn syystä on erittäin laaja. Tämä on haitallista luonnolle, ihmisille ja Lapin matkailuimagolle.

Kalastusmatkailu on merkittävä osa Lapin matkailua ja sen kehityspotentiaalia. Kaivostoiminta vahingoittaa mielikuvaa puhtaasta ravinnosta ja vesistön likaaminen tuhoaa kalastukseen ja kalastusmatkailuun liittyvän matkailupotentiaalin. Suunniteltu kaivoshanke uhkaa koko alapuolista virtavesiluontoa, siten kaivoksen matkailua häiritsevä vaikutuspiiri vesistövaikutusten syystä on erittäin laaja. Tämä on haitallista luonnolle, ihmisille ja Lapin matkailuimagolle.

Hannukaisen suunniteltu kaivosalue sijaitsee vain 5 km Äkäslompolosta, 11 km Ylläsjärveltä ja 9,5 km Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta. Luontomatkailijat liikkuvat laajalla alueella matkailukeskuksen ympäristössä eri lajien reiteillä. Suunniteltu kaivosalue on niin lähellä matkailukeskusta, että matkailijat väistämättä huomaavat sen ja se vaikuttaa heidän mielikuvaansa luontomatkailualueesta. Kaivoksen lentokivet aiheuttavat kohonneen turvallisuusriskin. Muistuttaja haluaakin tuoda esille, että suunniteltu kaivos sijoittuisi jo olemassa olevan matkailuinfran läheisyyteen asettaen uhan perusoikeuksien vastaisesti omaisuuden ja elinkeinon katoamiseen matkailuun investoinneille tahoille. Suunniteltu kaivosalue olisi pinta-alaltaan Suomen suurin Sotkamon Terrafamen jälkeen ja kaksin kertainen Agnico Eaglen Kittilässä toimivaan Euroopan suurimpaan kultakaivokseen verrattuna. Onko tämä otettu huomioon ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten arvioinnissa?

Talvimatkailu Lapissa on lukujen valossa ollut jo pitkään matkailun merkittävin osa. Matkailuala tekee tällä hetkellä voimakasta kehitystyötä ja panostusta ympärivuotisuuden kehittämiseksi. Ylläksen välittömässä läheisyydessä sijaitsee Suomen suosituin kansallispuisto Pallas-Yllästunturin kansallispuisto, joka yhdessä Lapin virtavesistöjen ja erämaajärvien arktisen koskemattomuuden kanssa luovat erittäin hyvät puitteet myös menestyvälle kesämatkailulle.

Muistuttaja haluaa tuoda esille, että kaivostoiminta uhkaa matkailuelinkeinoa Lapissa paikallisesti, alueellisesti ja koko Suomessa valtakunnallisesti. Uhatessaan matkailuelinkeinoa kaivostoiminta uhkaa merkittävästi isompaansa. Matkailun osuus Lapissa on noin kaksinkertainen kaivosteollisuuden liikevaihtoon ja moninkertainen kaivostoiminnan tulokseen ja työllisyyteen verrattuna. Sodankylän ja Kittilän isojen kaivosten työllisyys ja tulos eivät ole päässeet matkailuelinkeinoja vastaavalle tasolle. Matkailun tuotot kuntiin ovat ennustettavammat, tasaisemmat ja pitkäaikaisemmat kuin kaivostoiminnan, joka on lyhytaikaista. Kansallisesti katsottuna kaivostoiminnan liikevaihto on vain 13% matkailun liikevaihdosta.

¹⁶ Danielsson H & Pihl Karlsson G. Metaller och kväve i mossor 2020, Boliden Aitik. 2021. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1621120/FULLTEXT01.pdf>

¹⁷ Rajat Lapin Kaivoksille ry. 2022.

Matkailu työllistää Suomessa 154 000¹⁸ ihmistä (lisäksi runsaasti vuokratyövoimaa) kaivostoiminnan 6 000een henkilöön verrattuna (näistä noin puolet urakoitsijoita)¹⁹. Kaivostoiminnan investointien kohdennuksesta Suomeen ei ole todisteita, kun taas matkailun investoinnit ovat lähes kokonaan kotimaisia. Kaivostoiminnan ympäristöinvestointien puutteesta sen sijaan hyvä näyttö Ruotsista kaivoksesta, joka myös kuorimittaa Muonionjoen vesistöä. Kaunisvaaran kaivoksen puolentoista miljardin euron konkurssi oli alallaan Ruotsin historian suurin. Konkurssipesän osti 80 ruotsalaisen liikemiehen ryppäs. He eivät ole tehneet investointeja ympäristösuojauksiin normien mukaisesti ja Muonionjoki on vakavassa vaarassa kaivoksen jätteiden ja päästöjen vuoksi.²⁰

Kaivostoiminta tuottaa valtavan määrän jätettä, joka on vaarallista jopa 1000 vuotta. Nykyinen kaivostoiminta Suomessa tuottaa 75% Suomen kaikista jätteistä ja 95% maamme ongelmajätteistä.²¹ Hannukaisen kaivoksen suunnittelema 500 miljoonan tonnin sivukivijäte ei ole laskennassa mukana. Kompensoidakseen tämän, kaivostoiminnan tuottojen tulisi olla moninkertaisia.²² Ja tällöinkin on aiheellista kysyä, voidaanko ympäristön pysyvä vaurioituminen kompensoida rahalla.

Kaivospitäjä Sodankylässä asukasluku oli 8800 kaivostoiminnan alkamisvuonna 2012. Vuoteen 2021 mennessä se oli pienentynyt 8200. Väkiluvun muutos -6%. Kunnallisveroprosentti vuonna 2022 on 21%, 160:nneksi suurin Suomessa. Sodankylän naapurikunnan Inarin, jossa ei ole lainkaan kaivosteollisuutta ja talous nojaa voimakkaasti matkailuun ja elämystalouteen eri muodoissaan, kuntakuva on turismin vuoksi kansainvälinen. Asukasluku vuonna 2012 oli 6732 ja vuonna 2021 vastaava luku oli 7008. Kasvua 4%. Vero% vuonna 2022 on 19%, 288:nneksi suurin Suomessa vuonna 2022.²³ Sallan kunta on kääntänyt kuntataloutensa ja muuttoliikkeen suuntaa onnistuneilla toimilla luontopotentialin hyödyntämisessä – puhutaan jopa Sallan ihmeestä, sillä asukasluku on kasvanut edellisen kerran 1970 luvulla. Merkittäväksi syyksi muutokselle Sallan kunnanjohtaja kertoo uuden kansallispuiston tuoman myönteisen julkisuuskuvan.²⁴

Kyseessä olevan kaivosluvan hakija viittaa konsulttinsa, Rambolin, vaikutusarviointien raporttiin²⁵, jossa on laitettu suuri painoarvo kaivostoiminnan johdosta Suomeen keräytyvälle arvonlisäverolle. Suomessa ei kuitenkaan ole teollisuutta, joka käyttäisi rautarikastetta (vaan rautapellettejä). Siksi suurin osa kaivoksen tuotoksesta menisi todennäköisesti vientiin.

¹⁸ TEM. <https://tem.fi/matkailu-lukuina>

¹⁹ Kaivosteollisuus. <https://www.kaivosteollisuus.fi/fi/kaivosala-suomessa> ja Satu Jaatinen. 2022. Asiantuntija-arvio.

²⁰ Satu Jaatinen. 2022. Asiantuntija-arvio.

²¹ Suomen Luonnonsuojeluliitto. Luonnonsuojelija -lehti 3/2022.

²² Satu Jaatinen. 2022. Asiantuntija-arvio.

²³ Tilastokeskus.

²⁴ Suomen Kuvalehti. 25.8.2022. <https://suomenkuvalehti.fi/kotimaa/sallan-uusi-ihme-vakiluku-kasvaa-ensimmaisen-kerran-sitten-1970-luvun/?shared=1231286-2a21d442-500>

²⁵ Hakemuksen liite 15. HANNUKAISEN KAIVOKSEN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET. Ramboll. 2021.

[https://tukes.fi/documents/5470659/105482041/KL2022_0001_Hannukainen_Hannukainen+Mining+Oy_Kuulutus_Liitteet+1-12+\(2\).pdf/f7006348-0e9c-4b3e-2d5b-c41cd06a2470/KL2022_0001_Hannukainen_Hannukainen+Mining+Oy_Kuulutus_Liitteet+1-12+\(2\).pdf?version=1.0&t=1652855260673](https://tukes.fi/documents/5470659/105482041/KL2022_0001_Hannukainen_Hannukainen+Mining+Oy_Kuulutus_Liitteet+1-12+(2).pdf/f7006348-0e9c-4b3e-2d5b-c41cd06a2470/KL2022_0001_Hannukainen_Hannukainen+Mining+Oy_Kuulutus_Liitteet+1-12+(2).pdf?version=1.0&t=1652855260673)

Viennistä ei makseta arvonlisäveroa Suomeen. Näin ollen vaikutus jäisi ostojen nettoarvonlisähyödyn varaan, mitä ei ole todennettavissa alkuperältään.²⁶ Kolarin kunnan 2017 teettämässä aluetaloudellisessa arvioinnissa kävi ilmi, että Kolarin aluetalouteen jää enemmän rahaa vuosina 2017-2025 jos Hannukaisen kaivosta ei toteuteta verrattuna tilanteeseen, että se toteutettaisiin. Työpaikkoja tulee myös 7% enemmän. Jos kaivosta ei toteuteta tekevät matkailuyritykset investointeja ja liikevaihdon arvioidaan kasvavan 8,9% vuodessa. Kaivoksen toteutuessa matkailuyritysten liikevaihtojen arvioidaan sen sijaan pienenevän 2,2% vuodessa. Jos kaivosta ei toteuteta jatkuvat matkailun tuomat tulot alueelle myös tarkastelujakson jälkeen.

Taloudellisten vaikutusten puutteellinen arviointi ja kaivoshankkeen koko elinkaaren huomiomatta jättäminen voi johtaa tilanteeseen, että yhteiskunnalle koituvat menot ovatkin suuremmat kuin tulot. Tällöin kaivokselle syntyneet työpaikat ovatkin olleet taloudellisilta vaikutuksiltaan julkisen sektorin työpaikkoja, siis veronmaksajan kustantamia. Tämä heikentäisi merkittävästi muiden alojen ja tahojen, kuten matkailun, asemaa todellisessa vaikutusvertailussa ja kilpailutilanteessa.

3.2. Hakijan ja lupaviranomaisen vastuut

Kaivoslain mukaan kaivoslupa voidaan myöntää, vain jos hakija osoittaa, että laissa säädetyt edellytykset täyttyvät, eikä luvan myöntämiselle ole laissa säädettyä estettä. Laissa erikseen mainittuja esteitä luvan myöntämiselle ovat vaaran aiheutuminen yleiselle turvallisuudelle, vahingollisten ympäristövaikutusten aiheuttaminen ja paikkakunnan asutus- ja elinkeino-oloja heikentäminen. Hakijan vastuulla on esittää perustelut, että edellä mainittuja esteitä ei ole.²⁷

Laki antaa viranomaisen vastuulle laatia sellaiset lupaehdot, että laissa mainittuja esteitä kaivostoiminnassa ei pääse syntymään. Viranomaisen on myös lupaehdoissa huomioitava lausunnoissa ja muistutuksissa esitettyihin yksilöityihin vaatimuksiin.²⁸ KHO alleviivasi päätöksessään KHO 2022:38²⁹viranomaisen vastuuta. Palauttaessaan Soklin ympäristö- ja vesitalouslupa-asian aluehallintovirastolle uudelleen käsiteltäväksi KHO totesi kaivoksen vesienhallinnan toteuttamista koskeviin suunnitelmiin jääneen lupamääräyksistä huolimatta merkittäviä epävarmuustekijöitä.

Lapin Matkailuelinkeinon liitto toteaa muistutuksessaan, että hakija ei ole hakemuksessaan esittänyt aukottomasti sellaisia perusteluita, joilla voitaisiin todeta laissa mainittujen esteiden kaivosluvan myöntämiselle poistuneen.

²⁶ Satu Jaatinen. 2022. Asiantuntija-arvio.

²⁷ KAIVOSLAKI 48§. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110621#Pdm45949344992224>

²⁸ KAIVOSLAKI 56§. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110621#Pdm45949344992224>

²⁹ KHO 2022:38. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1647851309062.html>

3.3. Asiassa huomioitavasta lainsäädännöstä

3.3.1. vesipuidedirektiivi ja vesistöjen ekologinen tila

Euroopan unionin vesipuidedirektiivi (2000/60/EY) asettaa jäsenvaltioille tavoitteeksi, että pintavesien ekologinen ja kemiallinen tila ei heikkene. Direktiivin mukaisesti tavoitteena on saavuttaa hyvä tila kaikissa pintavesimuodostumissa viimeistään vuoteen 2027 mennessä (kuva 1). Tilatavoitteiden velvoittavuus hankkeiden lupaharkinnassa tarkentui vuonna 2015 EU-tuomioistuimen ns. Weser-tapauksessa (C-461/13) antamassaan ratkaisussa. Ratkaisun mukaan vesipuidedirektiivissä asetetut tilatavoitteet sitovat jäsenvaltioita oikeudellisesti, vaikka alun perin vesienhoidon tavoitteet oli tarkoitettu pelkästään ohjaamaan vesienhoidon suunnittelua. Lupaa ei voida myöntää hankkeelle, joka saattaa heikentää pintavesimuodostuman ekologista tai kemiallista tilaa tai vaarantaa hyvän tilan saavuttamisen. Tuomion mukaan ekologinen tila huononee, mikäli yhdenkin laadullisen tekijän (kasviplankton, pohjaeläimet, vesikasvit, kalasto, piilevät) tilaluokka huonontuu yhdellä luokalla, vaikka tämä ei johtaisi vesimuodostuman tilaluokan alenemiseen kokonaisuudessaan.

KHO totesi päätöksessään KHO 2022:38³⁰, että Nuorttijoki oli vesienhoidon toisen suunnittelukauden (2016–2021) tarkastelussa luokiteltu ekologiselta tilaltaan erinomaiseksi. Luokituksen perusteena oli ollut yhtenä laatutekijänä kalat ja niiden osalta oli mainittu joessa esiintyvä arvokas taimenkanta. Erinomaisen ekologisen tilan tai sen osatekijöiden heikentämistä oli pidettävä vesipolitiikan puidedirektiivin 4 artiklan 1 kohdan a ja i alakohdissa todetun mukaisesti kiellettyä. Tällainen ekologisen tilan heikentyminen tai sen vaara oli katsottava ympäristönsuojelulaissa tarkoitetuksi ympäristön merkittäväksi pilaantumiseksi.

Nyt kyseessä oleva kaivoshanke heikentäisi ja pilaisi pintavesien ekologista tilaa laajalla vaikutusalueellaan.

3.3.2. Kaivosjätedirektiivi

Kaivoksen toiminnan aikana ja sen jälkeen on huolehdittava kaivannaisjätteistä EU:n kaivannaisjätedirektiivin mukaisesti. Hakemuksessa esitetty aikamittakaava kaivoksen sulkemisen kestoksi ei ole riittävä ympäristötuhojen välttämiseksi.

³⁰ IBID

3.3.3. EU oikeuden päätös pohjavesissä

EU:n tuomioistuin kiinnittää huomiota pohjaveden määritelmään ja pilaamiskieltoon ennakkotapauksessa Land Nordrhein-Westfalen C535/18 (28.5.2020). KHO tulkitsee em. tapauksen merkitystä todeten:

”Unionin tuomioistuin on tuomiossaan C-535/18 (IL ym. vastaan Land Nordrhein-Westfalen) todennut kohdassa 74 muun ohella, että vesipolitiikan puitedirektiivin (2000/60) 4 artikla ei pelkästään sisällä velvollisuuksia pidemmän aikavälin suunnitteluun hoitosuunnitelmissa ja toimenpideohjelmassa vaan se koskee myös erityisiä hankkeita, joihin myös sovelletaan vesimuodostumien tilan huononemisen kieltoa.”³¹

KHO:n mukaan mainitun tuomion kohdan mukaan jäsenvaltion on evättävä hankkeelta lupa, kun hanke voi huonontaa asianomaisen vesimuodostuman tilaa tai vaarantaa pinta- tai pohjavesimuodostumien hyvän tilan saavuttamisen.

KHO noudatti päätöksessään 2022:19³² edellä mainittua linjaa vahvistaen pohjaveden pilaamiskiellon.

3.3.4. Direktiivilajit suunnitelulla kaivosalueella

Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV (a) eläinlajeille ja liitteen IV (b) kasvilajeille edellytetään direktiivin 12 ja 13 artiklojen mukaisesti tiukkaa suojelua, jonka avulla luontodirektiivillä tähdätään kyseisten lajien pitkäaikaiseen säilymiseen EU:n alueella.

Luontodirektiivin liitteen IV (a) eläinlajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty luonnonsuojelulain 49 §:n nojalla. Tiukka suojelu edellyttää, että kyseisten lajien lisääntymis- ja levähdyspaikat on aina säilytettävä erilaisten hankkeiden ja toimenpiteiden yhteydessä. Direktiivilajien esiintymiä on havaittu, tai niiden esiintyminen on todennäköistä, suunnitellun kaivosalueen vaikutusalueella.

Kaivos hävittäisi uhanalaista elämää ja aiheuttaisi lajikadon kiihtymistä ja vahingoittaisi biodiversiteettiä.

³¹ KHO 2022:19. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/muitapaatoksia/1650443798186.html>

³² IBID

3.4. Kyseessä on oltava uusi ja voimassa olevan lain mukainen kaivoslupahakemus

Kyseessä olevan hakemuksen on perustuttava voimassa olevaan lainsäädäntöön. Kuitenkin hakija käyttää hakemuksensa useissa kohdissa ”kaivospiiri-” käsitettä. Kyseessä oleva hakemus koskee kaivoslupaa ja kaivosaluetta sen apualueineen. Voimassa olevassa kaivoslaissa ei ole kaivospiiriä koskevia säädöksiä muuten kuin ennen lain voimaantuloa voimassa olevia kaivospiirejä koskien. Hakijan viittaukset kaivospiiriin hakemuksessa ovat siten kaivoslain vastaisia – hakemus ei vastaa kaivoslain vaatimuksia.

Hakija myös esittää kuulutusasiakirjojen LIITE 4 (kaivoslupahakemus) sivulla 7, että kyseessä olisi aikaisemman hakemuksen täydentämisestä päivitetyllä lupahakemuksella. Aikaisempaa lupahakemusta koskeva TUKES:n päätös on kumottu hallinto-oikeuden päätöksellä. Asiassa on kyse uudesta lupahakemuksesta, joka edellyttäisi, että lupahakemus myös noudattaisi kaikin osin voimassa olevaa kaivoslakia hakemuksen osalta.

3.5. Suunnitellun kaivostoiminnan ympäristövaikutukset

Kaivoslain mukaan kaivoslupa voidaan hakemuksesta myöntää vain, jos hakija osoittaa, että laissa säädetyt edellytykset täyttyvät, eikä luvan myöntämiselle ole laissa säädettyä estettä.

Kaivoslain 48§:n mukaan kaivoslupaa ei saa myöntää, jos ei voida täysin varmistua siitä, että kyseinen kaivostoiminta ei aiheuta huomattavia vahingollisia ympäristövaikutuksia. Muistuttajan näkemyksen mukaan nyt kyseessä olevalla hakemuksella ei voida varmistua, etteikö vakavaa vahinkoa myös ympäristölle aiheuisi.

Kaivoshanke uhkaa koko Tornion- ja Muonionvesistöä, sen ekologista tilaa, lajistoa ja vaelluskalakantaa. Kyseinen kaivosalueeksi haettu maastokohta sijaitsee herkällä alueella karujen jokien ja Järvien välittömässä läheisyydessä. Äkäsjoki sivujokineen on osaa Natura 2000-aluetta. Hannukaisen alue on äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen yksi merkittävimmistä lisääntymisalueista. Viimeisimmässä Suomen lajien uhanalaisuusarvioinnissa meritaimenen tilan arvioitiin heikentyneen erittäin uhanalaisesta äärimmäisen uhanalaiseksi - siis siihen arvioidaan kohdistuvan erittäin korkea häviämiskorkeus.

3.5.1. Kaivosten vesistö päästöjen yhteisvaikutukset vesistöön ja sen uhanalaiseen eliöstöön

Kaivosten kemialliset vesistö päästöt ovat ympäristölle erittäin haitallisia. Virtavesiin päätyvät yhdisteet ovat tietyissä yhdistekohtaisissa pitoisuuksissa myrkyllisiä eliöstölle sekä ”cocktailina” mahdollisesti vielä haitallisempia. Päästösekoituksista ei ole virtavesissä vertailukelpoista tutkimusta, jonka mukaan voitaisiin todeta, ettei kaivoshankkeilla olisi erittäin merkittävää haitallista yhteistä ja kumulatiivista ympäristövaikutusta vastaanottavan virtavesistön ekologiseen tilaan, veden laatuun ja eliöyhteisöihin.

Lohikalojen poikasvaiheet ovat tyypillisesti ympäristömyrkyille herkimpiin eliöihin kuuluva ryhmä, joten usean yhtäaikaisen kaivoksen toiminnan päästöt ovat erittäin merkittävä huolenaihe vesistöalueella, jonka vaelluskalapopulaation hyödyntämiseen, ylläpitämiseen ja kunnostamiseen käytetään valtavasti taloudellisia ja henkilöresursseja. Pahimmassa tapauksessa Tornion- ja Muonionjokien vesistöalueen ekosysteemit muuttuvat tulevaisuudessa päästökuormituksen vuoksi lohikalaille elinkelvottomaksi. Hakija ei ole esittänyt hakemuksessaan pitäviä keinoja tämän välttämiseksi.

3.5.2. Useiden kaivosten kumulatiivisia yhteisvaikutuksia ei ole huomioitu

Muoniojokea ja Tornionjokea kuormittaa myös nyt haetun kaivostoiminnan lisäksi jo olemassa oleva kaivostoiminta. Kumulatiivista vaikutusta ei ole hakemuksessa huomioitu.

3.5.3. Pohjaveden huomioiminen puutteellista

Ympäristönsuojelulaki 17§³³ asettaa *pohjavedelle*³⁴ pilaamiskiellon. KHO vahvistaa päätöksessään³⁵ tämän ja esittää tulkinnan, että pilaamiskiellon on katsottu sisältävän myös vaaran aiheuttamisen. Pohjavedellä on myös EU:n direktiivin suoja.³⁶ EU:n tuomioistuin kiinnittää pohjaveden määritelmään ja pilaamiskieltoon huomiota ennakkotapauksessa Land Nordrhein-Westfalen C535/18 (28.5.2020)³⁷.

Kaivostoiminnalla on merkittäviä vaikutuksia lähialueen pohjavesien määrään sekä laatuun. Kallioperän louhiminen saattaa aiheuttaa pohjaveden virtausta tai tihkumista louhokseen ja johtaa pohjaveden pinnan alenemiseen tai ääritapauksessa pohjavesivarannon kuivumiseen.

Pohjaveden laadullisia muutoksia on havaittu lähes kaikilla kaivosalueilla. Esimerkiksi Kevitsan kaivoksella on havaittu jo 2016 metallipitoisuuksien, erityisesti nikkelin, ylittävän

³³ Ympäristönsuojelulaki 527/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140527>

³⁴ ‘Pohjavedellä’ tarkoitetaan kaikkia niitä vesiä, jotka ovat maan pinnan alla kyllästyneessä vyöhykkeessä ja suorassa yhteydessä kallio- tai maaperään. (Direktiivi 2000/60 2. artikla, 2.alakohta.)

‘Pohjavesimuodostumalla’ tarkoitetaan yhtenäisenä vesimassana akviferiin tai akvifereihin varastoitunutta pohjavettä. . (Direktiivi 2000/60 2. artikla, 12.alakohta.)

³⁵ KHO. ECLI:FI:KHO:2022:19. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/muitapaatoksia/1650443798186.html>

³⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/118/EY. 12.12.2006. Pohjaveden suojelusta pilaantumiselta ja huononemiselta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0118>

³⁷ Land Nordrhein-Westfalen C535/18 (28.5.2020).

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=75F5672AAB8D560A7EC05ACFF7142B43?text=&docid=226864&pageIndex=0&doclang=FI&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15485376>

talousveden laadulle asetetut pitoisuusnormit. Kuten pintavesissä myös pohjavesissä metallit, metalloidit sekä suolat ovat merkittävin uhka pohjaveden laadulle sekä käytölle talousvetenä.

Kaunisvaarassa Kaunis Ironin rautakaivoksella Rambollin laatiman arvion mukaan Tapulin avolouhoksen länsipuolella olevan Kokkovuoman pohjaveden aleneman piti olla korkeintaan 40 cm. Todellisuudessa pohjavesi aleni 16 metriä!³⁸

Hakija ei ole esittänyt hakemuksessaan pitäviä keinoja pohjaveden suojaamiseksi.

3.5.4. Pölyn leviäminen

Kaivospöly aiheuttaa ympäristöhaittaa ja sisältää haitallisia aineita. Kyseessä olevassa kaivoshakemuksessa on ilmeinen asbestiriski³⁹. Asbestipölylle ei ole olemassa turvallista alarajaa. Kaivospölyn leviämisen suhteen kaivoksen vaikutuspiiri voi ulottua jopa 70 km saakka⁴⁰. Kaivosyhtiö toteaa edelleen seuraavaa mm. koskien Haltiakammi-ravintolaa, joka sijaitsee n. 500 m avolouhoksesta (Ympäristölupahakemus s. 430):

”Kaivostoiminnoista voi aiheutua häiritseviä vaikutuksia, kuten melua, pölyä ja tärinää, joten yrityksen voi olla vaikeaa jatkaa nykyisessä sijainnissa”.

Kaivosyhtiö myös arvioi uusimmassa ympäristölupahakemuksessaan (10.12.2021) pölyn leviämisestä seuraavaa (kohta 4.2.1):

”Muodostuva mineraalipöly laskeutuu pääosin pölylähteen lähiympäristöön. PM10-partikkelikoko, ns. hengitettävät hiukkaset saattavat otollisten olosuhteiden vallitessa kulkeutua etäällekin kaivosalueesta ja pienen kokonsa vuoksi aiheuttaa myös terveydellisiä vaikutuksia. Tätä pienemmät partikkelit voivat kulkeutua jopa kymmeniä kilometrejä lähtöpisteestä.”

Tämä voidaan lukea siten, että nyt myös Kaivosyhtiö itse avoimesti myöntää, että pölystä, melusta ja tärinästä muodostuu terveysongelmia laajasti ympäristöön, pölyn osalta jopa Ylläksen alueelle.

Hakija ei ole esittänyt hakemuksessaan pitäviä keinoja pölyhaitan poistamiseksi.

³⁸ Ramm-Schmidt Consulting Ltd Oy. 2022. Asiantuntijalausunto.

³⁹ Ramm-Schmidt Consulting Ltd Oy. 2022. Asiantuntijalausunto.

⁴⁰ Danielsson H & Pihl Karlsson G. Metaller och kväve i mossor 2020, Boliden Aitik. 2021. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1621120/FULLTEXT01.pdf>

3.5.5. Sulkemissuunnitelma ei täytä lain kriteereitä

Hakija lausuu kaivoksen sulkemista koskevassa suunnitelmassaan:

”Sulkemisen aikaista ja sen jälkeistä tarkkailua ei ole ohjeistettu Suomen lainsäädännössä ja tarkkailua koskevat vaatimukset on määritetty erikseen jokaiselle kaivokselle ympäristöluvan yhteydessä. Sulkemisen aikainen ja jälkeinen tarkkailu hyväksytetään erikseen lopullisen sulkemissuunnitelman yhteydessä ennen sulkemisen aloittamista.”

Niiltä osin kuin Suomen kansallinen lainsäädäntö on ristiriidassa EU:n lainsäädännön kanssa, on noudatettava EU:n lainsäädäntöä. Hakijan on laadittava sulkemissuunnitelma EU:n lainsäädännön kriteeristön mukaan. Samoin viranomaisen on asetettava lupaehdot EU:n lainsäädännön mukaan. Kaivoksen taloustarkastelu on tehtävä kaivoksen koko elinkaari huomioiden. Happaman kaivosvaluman (acid mine drainage) vaikutusten perspektiivin tiedetään olevan jopa 1000 vuotta. Tämä hankkeeseen ryhtyvän on huomioitava ja katettava. Mitään osaa kaivoksen elinkaaresta ei voida säilyttää yhteiskunnan maksettavaksi. Tämä olisi monella tavalla haitallista ja vääristäisi elinkeinojen välisiä kilpailutilanteita.

4. LOPUKSI

Puhdas luonto on matkailun merkittävin kilpailuvaltti globaaleilla markkinoilla. Ympäristön pilaaminen heikentää matkailun menestymismahdollisuuksia Suomessa.

Lapin matkailuelinkeinon liitto vastustaa kaivostoiminnan aloittamista Hannukaisessa ja esittää tässä muistutuksessaan vaatimuksen, että kyseinen kaivoslupahakemus on lainvastaisena, virheellisenä ja puutteellisenä hylättävä.

Kunnioitavasti,
Nina Forsell
toiminnanjohtaja
Finnish Lapland Tourist Board ry (Lapin Matkailuelinkeinon Liitto)